

11. Obolenskyi, O. Yu. (2006) Derzhavna sluzhba. [Public Service]. pidruchnyk. 472. [in Ukrainian].
12. Shvabii, K. I. (2018) Podatkova polityka derzhavy. Shche odyn velykyi kompromis. [State tax policy. Another big compromise]. 61. [in Ukrainian].
13. Shatylo, O. A. (2014) Opornyi konspekt lektsii z dystsypliny «Publichne administruvannia». [Reference syllabus of lectures on the subject "Public Administration"] 51. Retrieved from: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/oprnyi-konspekt-lektsiy-publichne-administruvannya.pdf>. [in Ukrainian].
14. Zhuravlov, D. V. (2012). Kryterii efektyvnosti diialnosti tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy. [Criteria for the effectiveness of the central executive bodies of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya: Yurydychna.* № 2(2). 30-38. [in Ukrainian].
15. Romanenko V. V. (2015) Prohramno-tsilovi pidkhody otsiniuvannia podatkovoï polityky Ukrainy. [Program-targeted approaches to assessing the tax policy of Ukraine]. *Economics Bulletin.* № 2. 94-104. Retrieved from: https://ev.nmu.org.ua/docs/2015/2/EV20152_094-104.pdf. [in Ukrainian].
16. Malinina, N. M. (2014). Systema pokaznykiv otsiniuvannia efektyvnosti opodatkuvannia u silskomu hospodarstvi. [System of indicators for assessing the effectiveness of taxation in agriculture.] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky.* Vyp. 8(5). 169-172. [in Ukrainian].
17. Kutsenko, T. F. (2005). Biudzhetho-podatkova polityka. [Fiscal policy]. *Navchalnyi posibnyk.* 508. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 21.10.2019

УДК 342.95

Саранов Сергій Георгійович,
здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри публічного управління та адміністрування

ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Стаття присвячена дослідженню принципів здійснення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів. Проаналізовано загальнотеоретичні поняття: «принцип», «принцип права».

Досліджено класифікацію принципів права. Виокремлено загальні принципи здійснення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів: верховенство права, гуманізм, законність, рівність, гласність

Окреслено спеціальні принципи здійснення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів: об'єктивності та неупередженості, незалежності у прийнятті рішень, політична нейтральність, ефективність, принцип повноти та результативності. Акцентовано увагу на тому, що ефективність громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів може бути забезпечена лише за умови неухильного дотримання чітко визначених принципових вимог.

Ключові слова: контроль, громадський контроль, спеціалізовані антикорупційні органи, принципи, принцип права.

Saranov S. THE PRINCIPLES OF PUBLIC CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF SPECIALIZED ANTI-CORRUPTION BODIES

The article is devoted to the study of the principles of public control over the activities of specialized anti-corruption bodies. The general theoretical concepts are analyzed: "principle", "principle of law".

The classification of principles of law is investigated. The general principles of public control over the activities of specialized anti-corruption bodies are highlighted: rule of law, humanism, legality, equality, publicity

The special principles of public control over the activities of specialized anti-corruption bodies are outlined: objectivity and impartiality, independence in decision-making, political neutrality, efficiency, the principle of completeness and efficiency.

Emphasis is placed on the fact that the effectiveness of public control over the activities of specialized anti-corruption bodies can be ensured only with strict compliance with clearly defined fundamental requirements.

Key words: control, public control, specialized anti-corruption bodies, principles, principle of law.

Постановка проблеми. Теоретико-правова наука та практика характеризується великою кількісною та якісною стороною наукових досліджень, що присвячені принципам права. Немає підстав сумніватися у тому, що саме принципи права можуть вважатися однією із фундаментальних категорій та однією із основних форм зовнішнього вираження права. Не дивлячись на той факт, що на сьогодні вже проведена значна кількість досліджень та наукових розробок на предмет сутності, правової природи та значення принципів права, все ж таки ця проблематика залишається під постійною увагою дослідників. Глибокий аналіз принципів права не може бути перервано та зупинено, оскільки саме вони реагують на постійні зміни суспільного та державного життя, тим самим удосконалюючи та змінюючи всю систему права. У той же час, принципи права завжди ототожнюються із статичними та ґрунтовними поняттями, що слугують підґрунтям та основою для багатьох інших правових категорій та явищ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття та сутність контролю як важливого соціального явища обґрунтовано у дослідженнях В. Авер'янова, І.Голосніченка, В. Горшенєва, М. Кельмана та ін. Поняття, сутність, механізми, та принципи громадського контролю розглядали в своїх працях такі вчені як А. Крупник, Т.Наливайко, І. Сквірський, І. Жаровська, С. Кушнір тощо. Не дивлячись на той факт, що контроль за діяльністю окремих органів публічної адміністрації досліджений на достатньому рівні, особливості здійснення даного виду контролю саме за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів на сьогодні ще не стало предметом наукових розробок.

Мета статті полягає у виокремленні системи принципів здійснення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття принципів до юриспруденції прийшло із філософії. Саме завдяки філософським дослідженням у процесі історичного розвитку було виявлено окремі закономірності, які притаманні багатьом явищам суспільної дійсності. У подальшому вчення про принципи стало предметом дослідження науки філософії права та науковим надбанням багатьох інших наук.

Аналізуючи значення принципів для будь-якої соціальної системи, варто зазначити, що принципи сприяють правильному пізнанню і застосуванню норм права, створюють основу єдиного розуміння нормативно-правових приписів, сприяють усвідомленню права і тим самим дають можливість однакового тлумачення цих приписів [1, с.123].

Характеристику принципів громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів, варто розпочати із загальнотеоретичної основи понять «принцип», «принцип права».

Щодо етимологічного походження поняття «принцип» серед науковців немає одностайності. Традиційним та більш звичним є роз'яснення того, що «принцип» походить від лат. «principium» (первісне, визначальне, те, від чого похідне все інше) – засада, основа, керівна ідея, вихідне положення будь-якого явища (вчення, організації, діяльності тощо) [2, с. 75]. У той же час, один із перших лексикографів В.Даль, вказував, що термін «принцип» походить від нім. «Prinzip», франц. «Principium» та означає наукове або моральне начало, основа, правило, від якої не відступають [3, с. 566]. Вважаємо, що дані точки зору ніяким чином не суперечать одна одній, а лише доповнюють та більш повно розкривають сутність досліджуваного терміну.

Доктринальні підходи до тлумачення поняття «принципи права» характеризуються багатоманітністю та поліваріантивністю. Так, С.Алексєєв прийшов до висновку, що загальнолюдські принципи права – це керівні ідеї, що характеризують зміст права, його сутність та призначення в суспільстві. З одного боку, вони виражають закономірності права, а з іншого – є найбільш загальними нормами, які діють у всій сфері правового регулювання і поширюються на всіх суб'єктів. Ці норми або прямо сформульовані в законі, або виводяться із загального змісту законів [4, с. 496]. Найбільш змістовно, на нашу думку, сутність принципів права розкрив відомий теоретик права, дослідник принципів права А.Колодій. На думку вченого, поняття «принцип права» можна розкрити через категорію відправних ідей існування права, що реалізують вираження найважливіших закономірностей та підвалин цього різновиду держави та права, постає однопорядковим із сутністю права та становить його основні характерні ознаки, відрізняється універсальністю, імперативністю вищого класу та суспільною значимістю, відповідає об'єктивній потребі побудування та зміцнення відповідного ладу в суспільстві [5, с. 27].

У той же час, проблема принципів права не залишає осторонь і вчених окремих галузей права. З огляду на предмет нашого дослідження, ми не можемо оминати увагою науковий доробок сучасних вчених-адміністративістів з приводу їх бачення принципів права. У сфері юриспруденції принцип розглядають як центральне поняття, визначальна ідея, що поширюється на всі явища знань у галузі, де цей принцип абстрагований [6, с. 44-45]. Ю. Битяк, у свою чергу, визначає принципи адміністративного права як вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права [7, с. 29]. Таким чином, у дослідженні проблематики громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів, принцип є першоосновою, характеризується імперативністю та універсальністю. На підставі теоретичного аналізу, можна зробити наступний проміжний висновок: дефініція «принцип права» як важлива правова категорія є однією із основоположних та фундаментальних у юридичній науці; саме на основі певних закономірностей, положеннях, якими є принципи права, об'єднуються та переплітаються значна кількість правових понять та явищ; принципи права визначають не тільки вже сформовані протягом попередніх історичних періодів розвитку правові постулати, вони відображають сучасних стан розвитку правової системи, і, що найбільш важливо, закладають вектори подальшого розвитку та удосконалення.

З метою точного та повної характеристики принципів громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів, вважаємо необхідним розглянути класифікацію принципів права.

Класифікація у широкому значенні, наведеному вище, є фундаментальним поняттям і частиною майже всіх видів діяльності. Класифікація – це процес, пов'язаний з категоризацією, процесом, у якому ідеї та об'єкти розпізнаються, диференціюються та розуміються. Сама класифікація є міждисциплінарною галуззю дослідження.

Первинною метою класифікації виступає розкриття внутрішньо необхідних зв'язків між групами (класами, родами, видами), систематичне розташування в групи або категорії за встановленими критеріями.

Під «класифікацією» найбільш доцільно розуміти розподілення предметів між собою на основі: а) їх відмінності та подібності; б) якостей і властивостей — з метою виявлення і розкриття закономірних зв'язків між одержуваними класифікаційними групами. Здійснення класифікації завжди поєднується з пошуком підстав поділу елементів, що класифікуються, на групи, тобто з набором критеріїв класифікації [8, с. 45].

Юридична наука містить велику кількість різноманітних класифікацій принципів права, що пояснюється різносторонністю критеріїв, які покладені в основу класифікації. Найбільш поширеними у правовій науці є такі класифікації принципів права.

Так, залежно від того, на яку сферу юридичних норм у системі права поширює свій вплив той чи інший принцип права, виділяють: загально-правові принципи права, тобто які поширюються на правову систему, всі галузі права (для сучасної української правової системи прикладом є принципи гуманності, законності тощо); галузеві принципи, тобто дія яких поширюється на правове регулювання у межах певної галузі права (наприклад, принцип свободи договору для цивільного права України чи принцип презумпції невинуватості для кримінального права України тощо); міжгалузеві принципи, тобто які є основоположними ідеями для кількох галузей права (наприклад, принцип змагальності в Україні може розглядатись як міжгалузевий, оскільки має закріплення у цивільно-процесуальному, господарсько-процесуальному та кримінально-процесуальному праві України) [9, с.198-199].

А.Колодій обґрунтував необхідність виділяти в праві: 1) принципи правосвідомості; 2) принципи правоутворення; 3) принципи правотворчості, а серед них законотворчості і нормотворчості; 4) принципи системи права: а) загальноправові (основні); б) міжгалузеві; в) галузеві; г) принципи інститутів права; 5) принципи структури права: а) загальносоціального і юридичного; б) публічного і приватного; в) регулятивного і охоронного; г) матеріального і процесуального; д) об'єктивного і суб'єктивного; 6) принципи правореалізації, а серед них принципи правозастосування; 7) принципи правоохорони, а серед них, особливо, принципи правосуддя і юридичної відповідальності [5, с.127].

У контексті нашого дослідження, варто звернути увагу і на визначення змісту принципів громадського контролю. Відмітимо, що у вітчизняній юридичній літературі на сьогодні відсутня єдність поглядів щодо класифікації принципів громадського контролю.

Досліджуючи принципи громадського контролю за діяльністю Національної поліції України Р.Черниш виокремив такі: принцип законності, принцип верховенства права, принцип прозорості, принцип солідарної відповідальності, принцип толерантності, принцип цілеспрямованості, доцільності та обґрунтованості [10, с.204]. У результаті дослідження проблематики принципів громадського контролю у сфері охорони здоров'я К.Крут називає наступні принципи: принцип верховенства права, законності, гласності, рівності, соціальної справедливості та гуманізму, науковості, ефективності, об'єктивності, оперативності контролю [11, с.11 – 13].

На нашу думку, при проведенні класифікації принципів громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів в основі має лежати загальна класифікація принципів права, при цьому максимально враховуючи специфіку та сутність громадського контролю у зазначеній сфері. У межах проведеного дослідження ми візьмемо за основу поділ принципів права на загальні, тобто ті, що притаманні праву в цілому, та спеціальні, які безпосередньо стосуються предмета нашого дослідження, а саме громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів.

Тому, пропонуємо віднести до загальних принципів громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів: верховенства права, гуманізму, законності, рівності, гласності. До спеціальних принципів: об'єктивності та неупередженості, офіційності (публічності), незалежності у прийнятті рішень, політичної нейтральності, ефективності, принцип повноти та результативності.

Характеристику вказаних вище принципів розпочнемо із загальних принципів.

Верховенство права являє собою основоположний для міжнародного миру та безпеки та політичної стабільності принцип; досягнення економічного та соціального прогресу та розвитку; і захищати права та основні свободи людей. Він є основоположним для доступу людей до державних послуг, подолання корупції, стримування зловживання владою, встановлення суспільного договору між людьми та державою.

Верховенство права було важливим ідеалом в нашій політичній традиції протягом тисячоліть. Ідея верховенства права існує вже давно. Багато суспільств, включаючи наше, розробили інститути та процедури, щоб спробувати втілити верховенство права в реальність. Ці інститути та процедури сприяли визначенню того, що становить верховенство права і що необхідно для його досягнення. Верховенство права забезпечує систематичне забезпечення демократичного порядку, коли всі люди, незалежно від того, чи є вони владними чи ні, рівні перед законом. Без верховенства права неможливо гарантувати дотримання прав людини та забезпечення недискримінації.

Принцип верховенства права наполягає на тому, що влада має діяти в рамках закону у всьому, що вона робить, і що вона має нести відповідальність через закон, коли є припущення про несанкціоновані дії з боку тих, хто при владі. Але верховенство права стосується не лише осіб, які мають владні повноваження та державні посади. Даний принцип також вимагає, щоб громадяни так само поважали та дотримувалися правових норм, навіть якщо вони з ними не завжди згодні.

На думку одного із авторів доктрини верховенства права А. Дайсі, цей принцип ґрунтується на визнанні та беззастережному сприйнятті найвищої цінності людської особи, її невідчужуваних прав і свобод, які, є «основою, а не результатом права країни», а правила, що лежать в основі конституційного кодексу, є «не джерелом, а наслідком прав осіб» [12, с.522,527].

Відповідно вказаний принцип забезпечується і у процесі громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів. Будь-який орган, на якого покладено відповідно до законодавства функцію громадського контролю, у своїй діяльності має дотримуватись першочергово принципу верховенства

права.

Гуманізм є одним із загальних, а отже фундаментальних принципів права, та перебуває у центрі наукових досліджень не одне століття. Вказаний принцип захищає та відстоює право кожного обирати власні переконання, цінності та спосіб життя, лише за умови, що вони не втручаються в права інших людей.

У юридичній науці принцип гуманізму трактується як один із основних, вихідних принципів права, що може слугувати підґрунтям для системи інших, у тому числі спеціальних принципів. Найбільш повно він відображений у нормах національного права, а сама на рівні Основного Закону. Так, ст. 3 Конституції України закріпила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [13]. Окрім того, Конституцією України визначено пріоритет загальнолюдських цінностей, закріплено принципи соціальної справедливості, утверджений демократичний і гуманістичний вибір народу України, задекларовано прихильність України до загальновизнаних норм міжнародного права. Тобто він означає, що всі нормативно-правові акти конкретної держави мають відображати прийняті міжнародною спільнотою загальнолюдські цінності.

Безперечно, гуманізацію можна назвати однією із основних сучасних тенденцій розвитку національного права. Даний вектор для удосконалення правової системи можна пояснити визнанням та підвищенням значення ідеї гідності людини. Як вказують дослідники, тенденція посилення в сучасному праві гуманістичної складової ґрунтується на поширеному в моральній філософії твердженні, що самого лише принципу справедливості вже недостатньо для існування людського суспільства. Важливо, щоб затвердився такий тип суспільних відносин, який підносить індивідів через акцентування уваги на їх особливостях, унікальності, що є важливим й для інших [14, с. 35].

З огляду зазначене, можна зазначити, що діяльність та функціонування держави повинна базуватися та спрямовуватися на задоволення потреб людини і громадянина в цілому, у тому числі і під час реалізації громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів.

Виходячи із загальнотеоретичної основи, *принцип законності* в сучасному праві є похідним від принципу верховенства права і має доповнювати та розширювати його. Дослідники трактують законність як процес суворого дотримання Конституції та законів, а також інших правових актів усіма органами державної влади, місцевого самоврядування, посадовими особами і громадянами [15, с. 143].

Принцип законності вважається гарантією від свавільного застосування закону, і розглядається як істотний елемент верховенства права. Саме тому цей принцип займає чільне місце у національному та міжнародному праві. На рівні конституційних актів багатьох країн принцип законності закріплений як один з найважливіших у своїй правовій системі, і гарантію проти порушення прав людини.

Основа принципу законності полягає у тому, що будь-яка особа, повинна вчиняти дії, дотримуючись норм законодавства України. Так, Рада громадського контролю при Державному бюро розслідування та при Національному антикорупційному бюро України у своїй діяльності керуються Конституцією та законами України, актами Президента України, іншими актами законодавства, а також цим Положенням.

Принцип рівності доволі широко відображений у теорії права в цілому, та адміністративного права зокрема. За основу даного принципу можна покласти ідею бути рівними в гідності та повазі, а також на рівну участь з іншими в будь-якій сфері економічного, соціального, політичного, культурного чи громадянського життя. Усі люди рівні перед законом і мають право на рівний захист і користь від закону.

Принцип рівності вимагає забезпечення рівних можливостей, створення членами суспільства реальних можливостей конкурування один з одним з достатніми шансами на успіх, зумовленими рівністю перед законом і судом, рівністю прав і обов'язків людини, додержанням принципу недискримінації [13, с. 15].

Вказаний принцип відображений у порядку формування Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України. Так, Рада громадського контролю формується на засадах відкритого та прозорого конкурсу, який проводиться шляхом рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України. На практиці, це означає, що будь-який громадянин України має право бути залучений до процедури громадського контролю за даним спеціалізованим антикорупційним органом.

Принцип гласності виявляється через відкритість, забороняє приховувати результати контролю від громадськості.

Можна прослідкувати норми цього принципу в законодавстві у такому трактуванні, що інформація для суспільства про діяльність державних органів, яка не становить державну таємницю, повинна знаходитися у відкритому доступі. Принцип гласності проявляється в доведенні отриманої інформації до громадськості та зацікавлених осіб.

Розглядаючи принцип гласності як один з конституційних принципів функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, насамперед виходимо з того, що він є одним з фундаментальних політико-правових принципів, що складають основи конституційного ладу України, і полягає за своїм змістом у визнанні необхідності й вимозі обов'язкового дотримання безперешкодного руху інформаційних потоків про явища і процеси в політико-правовій сфері [16, с. 58].

Даний принцип визначений як один із визначальних у процесі діяльності Рад громадського контролю при таких спеціалізованих антикорупційних органах як Національне антикорупційне бюро України та Державне бюро розслідувань.

Залучення громадських контролюючих органів до регулювання та контролю діяльності спеціалізованих антикорупційних органів здійснюється при поєднанні інформування та детальним висвітленням у засобах масової інформації, а також співпрацею із засобами масової інформації. Так, одним із завдань Ради громадського контролю визначено обговорення із залученням представників громадських об'єднань, засобів масової інформації, громадян України питання забезпечення відкритості та прозорості діяльності Національного антикорупційного бюро України, запобігання спробам дискредитації Національного антикорупційного бюро України та його працівників, виробляє рекомендації з цих питань [17].

Нами було визначено, що до спеціальних принципів громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів належать: об'єктивності та неупередженості, незалежності у прийнятті рішень, політична нейтральність, ефективність, принцип повноти та результативності. Зазначимо, що такий перелік не є вичерпний з огляду на специфіку діяльності даного органу та постійне удосконалення досліджуваної сфери.

Принцип об'єктивності та неупередженості як спеціальний принцип громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів, є першочерговим у даному виді діяльності. Принцип об'єктивності несумісний із суб'єктивізмом, упередженістю, заангажованістю тощо. Термінологічні словники подають об'єктивність як науковий принцип, який зобов'язує розглядати явища матеріального світу і події у всій їх складності, багатогранності й суперечливості, з урахуванням усієї сукупності позитивних і негативних сторін їх змісту, незалежно від того, чи подобаються вони дослідникові, чи ні [18, с.439].

Досліджуючи проблему фінансового контролю, А.Манаєнко в принципі об'єктивності вбачає, «...правильне, повне та об'єктивне пояснення результатів контролю на основі зіставлення змісту перевірених фактів із законами, основними положеннями, інструкціями та розпорядженнями керівних органів, що регулюють діяльність, яка перевіряється та дії посадових осіб при її виконанні...» [19, с.60]. Тобто, з одного боку, громадський контроль є процедурою суб'єктивною, оскільки являє собою певне вираження діяльності уповноважених осіб, що здійснюють контролюючі функції, з другого – висновки, отримані у результаті проведення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів, мають бути максимально неупередженими, обґрунтованими та підтвердженими відповідними даними, фактами.

Принцип незалежності у прийнятті рішень досить широко представлений у адміністративно-правовій науці. Досить детально та повно даний принцип досліджений у контексті діяльності судових органів. Так, О.Пасенюк зазначає, що принцип незалежності суддів спрямований не тільки на убезпечення суддів від прогизаконного впливу органів і осіб. Він покликаний підняти самостійність та відповідальність суддів при вирішенні будь-якого правового питання [20, с. 9]. На нашу думку, здійснення громадського контролю не є виключенням, оскільки також повинен здійснюватися максимально незалежно від втручання та впливу інших органів та осіб для того, щоб була реалізована основна мета такого контролю.

Посилаючись на вказану вище думку, до сутності принципу незалежності у прийнятті рішень слід віднести заборону втручання будь-яких посадових чи службових осіб, представників влади чи інших осіб, при здійсненні громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів. Не дивлячись на той факт, що рішення Громадських Рад при спеціалізованих антикорупційних органах мають рекомендаційний характер, вони є обов'язковими для розгляду Державним бюро розслідувань, а відтак їх функціонування має бути максимально незалежним.

Одним із концептуально важливих принципів громадського контролю, що найбільш повно та точно відображає його сутність, є *принцип політичної нейтральності*. Він полягає у недопущенні впливу будь-яких політичних партій чи окремих діячів, особистих політичних переконань, поглядів на дії та рішення суб'єктів здійснення громадського контролю. Більше того, відповідно до даного принципу унеможливується демонстрація власного ставлення до політичних партій; встановлюється заборона публічного оприлюднення власних політичних поглядів; передбачається виконання обов'язків належним чином незалежно від власних політичних переконань чи улюблених.

Нормативне забезпечення даного принципу відбувається на основі законів України «Про державну службу», «Про запобігання та протидію корупції», а конкретизується з огляду на предмет нашого дослідження у спеціальних нормативно-правових актах, які безпосередньо регулюють окремі інститути громадського контролю у спеціалізованих антикорупційних органах, як-то: Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р., Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р., Указ Президента України «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» від 14.10.2014 р. та ін.

З метою запобігання будь-якого впливу на діяльність органів, що здійснюють громадський контроль за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів, передбачені наступні обмеження щодо їх складу. Так, до складу Ради громадського контролю при Національному бюро не можуть входити: 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особи, які, незалежно від тривалості, були працівниками Національного бюро або інших правоохоронних органів упродовж попередніх двох років; 3) особи, близькі особи яких, незалежно від тривалості, були працівниками Національного бюро або інших правоохоронних органів упродовж попередніх двох років.

Принцип ефективності є загальною визначальною метою здійснення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів. Вказаний принцип на практиці означає, що будь-який процес має здійснюватися максимально швидко, раціонально, дієво та продуктивно. Не дивлячись на той факт,

що ефективність є більше економічною категорією, а ніж правовою, вказаний принцип є досить поширеним у сучасних умовах розвитку держави і права.

Досліджуючи принципи адміністративно-процедурного права, В.Тимошук зауважує, що принцип ефективності означає, що адміністративна процедура не повинна бути надмірно формалізовано, та має відбуватись просто, доцільно та швидко [21, с. 153].

Вказаний принцип проявляється у основних завданнях Рад громадського контролю при спеціалізованих антикорупційних органах, які відображені у відповідних Положеннях. Саме досягнення поставлених завдань може говорити про ефективність роботи Ради метою ефективно організації забезпечення громадського контролю за діяльністю таких органів.

Вихідними із принципу ефективності можна назвати принцип повноти та результативності. На нашу думку, громадський контроль може здійснюватись лише тими суб'єктами, які мають належні теоретичні знання, професійні уміння та навички, у тій сфері, яку мають перевіряти, а також повинні обов'язково знати нормативно-правову базу та мати практичний досвід.

Висновки. Таким чином, слід зауважити, що наявність відповідної освіти, професійних навичок, наявність практичного досвіду, належне та якісне виконання службових перевірок є важливою передумовою для проведення ефективного громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів. Саме за допомогою цього принципу формується система вимог, які пред'являються до суб'єктів громадського контролю у досліджуваній сфері.

Таким чином, принципи окреслюють та розкривають основоположні базові категорії, підґрунтя права вцілому. Вони, в першу чергу, спрямовані на забезпечення прозорого та неупередженого функціонування діяльності антикорупційних органів в Україні. Враховуючи вищезазначене, під принципами громадського контролю за діяльністю антикорупційних органів слід розуміти основні правила діяльності суб'єктів громадського контролю за органами, безпосереднім і основним завданням яких є протидія та запобігання корупції та вчинення корупційних правопорушень.

На нашу думку, ефективність громадського контролю діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів може бути забезпечена лише за умови неухильного дотримання чітко визначених принципових вимог.

Узагальнюючи наведені вище відомості, варто вказати на відсутність єдності думок серед науковців з приводу класифікації принципів громадського контролю. У результаті аналізу та систематизації наукової літератури у даному напрямі, нами запропонована наступна класифікація принципів громадського контролю за діяльністю антикорупційних органів: до загальних принципів віднесемо – принципи верховенства права, гуманізму, законності, рівності, гласності; до спеціальних принципів – об'єктивності та неупередженості, незалежності у прийнятті рішень, політичної нейтральності, ефективності, принцип повноти та результативності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шмаленя С. В. Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2008. 238 с.
2. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах / Отв. ред. проф. М. Н. Марченко. М.: Зерцало-М, 2001. Т. 2. 528 с.
3. Толковый словарь живого великорусского языка В. И. Даля: в 4-х т.: Т. III — “П–Р” / Под ред. А. И. Бодуэна Куртене. СПб.–М.: Товарищество М. О. Вольфа, 1907. 893 с.
4. Алексеев С.С. Теория государства и права : учебник для юридических вузов и факультетов. Москва : Норма, 2005. 496 с.
5. Колодій А.М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
6. Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
7. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 524 с.
8. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2003. 253 с.
9. Машков Теорія держави і права. Київ : ВД «Дакор», 2016. 492 с.
10. Черниш Р. Ф., Машевська Д.О. Поняття, принципи та мета громадського контролю за діяльністю органів та підрозділів Національної поліції України. *Наукові читання – 2017* : наук.-теорет. зб. / ЖНАЕУ, Наук.-інновац. ін-т екології та лісу. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. С. 202–206.
11. Крут К.О. Характеристика загальних принципів громадського контролю у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник приватного та публічного права*. 2017. Випуск 3. С. 10-14.
12. Дайсі А. Вступ до вчення про право Конституції. *Анатомія лібералізму. Політико-правничі вчення та верховенство права*. 2008. 678 с.
13. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Погребняк С. П. Втілення принципу гуманізму в праві. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 1. С. 33-42.
15. Баглай М. В., Туманов В. А. *Малая энциклопедия конституционного права*. М., 1998. 516 с.
16. Сergygin V. O. Конституційний принцип гласності у діяльності органів державної влади України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Х., 1999. 192 с.

17. Положення про Раду громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України: Указ Президента України від 15.05.2015 № 272/2015 <https://nabu.gov.ua/polozhennya-pro-radu-gromadskogo-kontrolyu>
18. Ожегов С. И. Большой толковый словарь. В 5-ти т.: Т. 5 / Ожегов С. П., Шведова Н. Ю. М. : Изд-во «Азъ», 1992. 660 с
19. Манасенко А. О. Правові основи державного фінансового контролю : навч. посіб. Запоріжжя : КПУ, 2008. 152 с.
20. Адміністративне судочинство України : підручник; За заг.ред. О.М. Пасенюка. К.: Юрінком Інтер, 2009. 672 с.
21. Тимошук В.П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії : монографія. Київ : «Конус-Ю», 2010. 296 с.

REFERENCES:

1. Shmalenia, S. V. (2008) Osoblyvosti zastosuvannya analogii prava pry vyrishenni yurydychnykh sprav. [Features of the application of the analogy of law in resolving legal cases] dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01. Zaporizhzhia, 238 [in Ukrainian].
2. Marchenko, M.N. (Eds.). (2001). Obschaya teoriya gosudarstva i prava. [General theory of state and law]. Akademicheskii kurs v 3-h tomah. T. 2. 528. [in Russian].
3. Boduen Kurtene, A. I. (Eds.). (1907). Tolkovyy slovar zhivogo velikoruskogo yazika V. I. Dalya. [Explanatory Dictionary of the Living Great Russian Language by V. I. Dahl] v 4-h t.: T. III . 893. [in Russian].
4. Alekseev, S.S. (2005) Teoriya gosudarstva i prava. [Theory of Government and Rights]. Uchebnik dlya yuridicheskikh vuzov i fakul'tetov. 496. [in Russian]
5. Kolodii, A.M. (1998) Pryntsypy prava Ukrainy [Principles of Ukrainian law] monohrafiia. Yurinkom Inter, 208. [in Ukrainian].
6. Zaichuk, O. V. (2006) Teoriia derzhavy i prava.[Theory of state and law]. Yurinkom Inter, 688 s. [in Ukrainian].
7. Bytiak, Yu. P. (Ed.). (2005). Administratyvne pravo Ukrainy. [Administrative law of Ukraine]. Yurinkom Inter, 524. [in Ukrainian].
8. Fulei, T. I. (2003) Suchasni zahalnoliudski pryntsypy prava ta problemy yikh vprovadzhennia v Ukraini [Modern universal principles of law and problems of their implementation in Ukraine]. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Lviv, 253 [in Ukrainian].
9. Mashkov, A. D. (2016) Teoriia derzhavy i prava. [Theory of state and law]. Kyiv. 492 s. [in Ukrainian].
10. Chernysh, R. F., & Mashevska, D.O. Poniattia, pryntsypy ta meta hromadskoho kontroliu za diialnistiu orhaniv ta pidrozdiliv Natsionalnoi politsii Ukrainy. [Concepts, principles and purpose of public control over the activities of bodies and units of the National Police of Ukraine]. *Naukovi chytannia – 2017 : nauk.-teoret. zb.* 202–206. [in Ukrainian].
11. Krut, K.O. (2017) Kharakterystyka zahalnykh pryntsyypiv hromadskoho kontroliu u sferi okhorony zdorovia. [Characteristics of general principles of public control in the field of health care]. *Naukovyi visnyk pryvatnoho ta publichnoho prava. Vypusk 3.* 10-14. [in Ukrainian].
12. Daisi, A. (2008) Vstup do vchennia pro pravo Konstytutsii. [Introduction to the doctrine of the law of the Constitution]. *Anatomiia liberalizmu. Polityko-pravnychi vchennia ta verkhovenstvo prava.* 678. [in Ukrainian].
13. Konstytutsiia Ukrainy (1996, June 28) [Constitution of Ukraine] № 254k/96-VR Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
14. Pohrebniak, S. P. (2007) Vtilennia pryntsyypu humanizmu v pravi. [The embodiment of the principle of humanism in law]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy. № 1.* 33-42. [in Ukrainian].
15. Baglay, M. V., Tumanov, V. A. (1998) Malaya entsiklopediya konstitutsionnogo prava. Small encyclopedia of constitutional law] 516. [in Russian]
16. Serohin, V. O. (1999) Konstytutsiinyi pryntsyyp hlasnosti u diialnosti orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy. [The constitutional principle of publicity in the activities of state authorities of Ukraine] dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02. 92. [in Ukrainian].
17. Polozhennia pro Radu hromadskoho kontroliu pry Natsionalnomu antykoruptsiinomu biuro Ukrainy (2015, May 15). [Regulations on the Public Control Council at the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine]. Ukaz Prezidenta Ukrainy 5 № 272/2015 Retrieved from: <https://nabu.gov.ua/polozhennya-pro-radu-gromadskogo-kontrolyu> [in Ukrainian].
18. Ozhegov, S. I. (1992) Bolshoy tolkovyy slovar. [Big explanatory dictionary]. V 5-ti t.: T. 5 660 [in Russian].
19. Manaienko, A. O. (2008) Pravovi osnovy derzhavnogo finansovoho kontroliu [Legal bases of the state financial control]. 152. [in Ukrainian].
20. Paseniuk, O.M. [Ed.]. (2009). Administratyvne sudochynstvo Ukrainy. [Administrative proceedings of Ukraine]. 672. [in Ukrainian].
21. Tymoshchuk, V.P. (2010) Administratyvni akty: protsedura pryiniattia ta pryynennia dii. [Administrative acts: procedure for adoption and termination]. 296. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 22.10.2019